

**Organizacija za evropsku bezbednost i saradnju
MISIJA NA KOSOVU**

Odeljenje za ljudska prava i vladavinu prava

**IZAZOVI ZA LJUDSKA PRAVA
posle martovskih nereda**

INDEKS

UVOD.....	4
BEZBEDNOST.....	6
1. Uvod.....	6
1.2 Problemi u oblasti ljudskih prava.....	6
1.2.1 Brige vezane za bezbednost manjina u budućnosti.....	6
1.2.2 Brige vezane za temeljno i nepristrasno istraživanje krivičnih dela.....	7
1.2.3 Brige vezane za temeljne i nepristrasne interne istrage UNMIK Policije i istrage Jedinice KPS za profesionalne standarde.....	7
1.2.4 Uticaj na prenos nadležnosti na Kosovsku policijsku službu.....	8
1.2.5 Uticaj na implementaciju Privremenog krivičnog zakona i Privremenog zakona o krivičnom postupku.....	8
<u>PRISTUP PRAVOSUĐU</u>	
<u>2.1. Uvod.....</u>	<u>9</u>
2.1 Problemi u oblasti ljudskih prava.....	9
2.2.1 Mogućnost kosovskih građana iz manjinskih zajednica da fizički pristupe sudovima da bi rešili svoje posebne pravne probleme.....	9
2.2.2 Mogućnost sudskog osoblja iz manjinskih zajednica da dođu na svoje radno mesto.....	10
2.3 Mere koje je preduzeo UNMIK da reši ove probleme.....	10
2.4 Naknadne aktivnosti.....	10
<u>NADGLEĐANJE PRAVNOG SISTEMA</u>	
<u>3.1. Uvod.....</u>	<u>11</u>
3.2 Problemi u oblasti ljudskih prava.....	11
3.2.1 Shvatanje o pristrasnosti sudija kosovskih Albanaca.....	11
3.2.2 Zaštita/zastrašivanje svedoka.....	11
3.2.3 Pritisци na lokalne sudije i tužioce.....	12
3.2.4 Sposobnost pravosudnog sistema da se nosi sa prilivom predmeta.....	12
3.2.5 Pitanja vezana za pritvor.....	12
3.2.6 Prenatranost zatvora.....	13
3.2.7 Implementacija Privremenog krivičnog zakona i Privremenog zakona o krivičnom postupku.....	13
3.3 Aktivnosti UNMIK Odeljenja za pravdu i lokalno pravosuđe.....	13
3.4 Naknadne aktivnosti.....	13
<u>IMOVINSKA PRAVA</u>	
<u>4.1. Uvod.....</u>	<u>14</u>
4.2 Problemi u oblasti ljudskih prava.....	14
4.2.1 Dodela privremenog smeštaja interno raseljenim licima.....	15
4.2.2 Obnova.....	16
4.2.3 Nova nezakonita zauzeća.....	17
1.2.3.1 Uloga HPD i sudova.....	18
1.2.3.2 UNMIK Policija i Kosovska policijska služba.....	19
4.3 Naknadne aktivnosti.....	19
NEDISKRIMINACIJA.....	20
5. Uvod.....	20
5.2 Problemi u oblasti ljudskih prava.....	20
5.2.1 Pristup osnovnom i srednjem obrazovanju za učenike iz manjinskih zajednica.....	20
5.2.2 Pristup manjinskih zajednica socijalnoj zaštiti.....	21
5.2.3 Pristup zdravstvenoj nezi za IRL i manjinske zajednice koje su ostale u mestima koja su bila ugrožena događajima iz sredine marta.....	21
5.2.4 Pristup manjinskih zajednica njihovim radnim mestima.....	22
5.2.5 Pristup manjinskih zajednica javnim službama.....	22
5.2.6 Neusaglašenost centralnih i opštinskih organa vezano za standarde o korišćenju zvaničnih jezika.....	22
5.2.7 Pravična dodela finansijske pomoći manjinskim zajednicama iz Opštinskog fonda za pravičnu raspodelu pomoći.....	23
5.3 Aktivnosti koje su preduzeli UNMIK/PIS da reše probleme.....	23
5.3.1 Pristup manjinskih zajednica radnim mestima.....	23
5.3.2 Neusaglašenost centralnih i opštinskih organa vezano za standarde o korišćenju zvaničnih jezika.....	23
5.4 Naknadne aktivnosti.....	24

GLOSAR

COMKFOR	Komandir Kosovskih vojnih snaga (KFOR-a)
CSR	Centar za socijalni rad
HPCC	Komisija za imovinsko-pravne zahteve
HPD	Direktorat za imovinsko-pravna pitanja
HROC	Odbor za nadgledanje ljudskih prava
ICESCR	Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima
IRL	Interno raseljena lica
IPWGHR	Mešovita radna grupa za ljudska prava
JIS	Sektor za integraciju sudstva
KCB	Kosovski konsolidovani budžet
KFOR	Kosovske vojne snage
KFOR FRAGO	Fragmentarni red KFOR-a
KPS	Kosovska policijska služba
LCO	Mesna kancelarija
MCO	Opštinska služba za zajednice
OCA	Služba opštih poslova
OMiK	OEBS Misija na Kosovu
ORC	Služba za povratak i zajednice
OEBS	Organizacija za evropsku bezbednost i saradnju
PIS	Privremene institucije samouprave
SPGS	Specijalni predstavnik Generalnog sekretara
UNHCR	Visoki komesar Ujedinjenih nacija za izbeglice
UNMIK	Privremena uprava misije Ujedinjenih nacija na Kosovu
SB UN	Savet bezbednosti Ujedinjenih nacija

UVOD

Počelo je 17. marta, naizgled mirnim demonstracijama. Nastavnici su vodili svoje učenike na most koji povezuje severnu i južnu Mitrovicë/Mitrovicu u znak protesta zbog smrti trojice dečaka, kosovskih Albanaca, koje su u reku Ibar navodno svojim psima gonili kosovski Srbi. Tri časova kasnije, šest lica bilo je ubijeno a kuće širom Kosova bile su u plamenu jer su gnevni protestanti iskaljivali svoj bes. Kampanja etničkog čišćenja trajala je tri dana i za sobom ostavila 19 mrtvih, 954 povređenih, 4100 raseljenih, 550 kuća i 27 pravoslavnih crkava i manastira je spaljeno a dodatne 182 kuće i dve crkve/manastira oštećeno.

U osvit nasilja, OEBS Misija na Kosovu, izvršila je opsežnu proveru da bi stekla uvid u povrede ljudskih prava koje su se desile usled ovog nasilja, uključujući tu i reakcije (ili njihov nedostatak) od strane nadležnih organa.¹ Određen broj izazova za ljudska prava iskristalisao se posle nereda.

Ovaj dokument ne sadrži detaljnu analizu, niti tačno iscertane povrede ljudskih prava koje su se dogodile od 17-20. marta. Martovski događaji podsetili su nas na mnogobrojne etnički motivisane nasilne napade koji su naročito bili sprovedeni protiv kosovskih Srba i Roma u leto 1999. Tada još nije bilo nikakvih struktura koje bi rešavale ovakve izazove. Dužnost OMiK-a bila je da o ovim događajima detaljno izveštava.

Danas, pet godina kasnije, institucije su na svom mestu. Ove institucije, međunarodne ili lokalne, imaju mandat po zakonu da se uhvate u koštac sa novim izazovima. OMiK će posvetiti svoje resurse da pomogne ovim institucijama da se nose sa čitavim nizom problema u oblasti ljudskih prava a koji su posledica martovskih događaja; i to tako što će kratkoročno vršiti nadgledanje a dugoročno će raditi na razvoju stručnih sposobnosti i pružanju saveta.

Svrha ovog dokumenta je da OMiK-ov rad u oblasti ljudskih prava učini transparentim. Dokument koji vam je pri ruci u prvi plan ističe ključne probleme u oblasti ljudskih prava koji su nastali zbog nasilja – i to kako za nadležne organe tako i za javnost u celini. On se može posmatrati i kao indikator ranog upozorenja. Nadležni organi moraju što pre da se uhvate u koštac i da rešavaju identifikovane probleme čime bi osigurali i ukazali da se etničko čišćenje (ili pokušaj u tom smeru) ne isplati.

Državni organi imaju inherentnu obavezu po međunarodnom pravu da štite građane i njihovu imovinu od nasilja.² Osim toga, po domaćem zakonu, državni organi odgovorni su za gubitke kao što su smrt, telesne povrede i oštećenja imovine koji su nastali zbog dela nasilja tokom uličnih demonstracija i javnih događaja.³

OMiK će saradivati sa nadležnim organima kako bi se osiguralo da se na martovske događaje da odgovor koji je u potpunosti u skladu sa ljudskim pravima i vladavinom prava. UNMIK ima zakonsku obavezu da prihvati odgovornost zbog neuspeha njegovih organa za sprovođenje zakona, i dužan je da brzo i temeljno istraži i sudski goni zločine koji su izvršeni

¹ Od 23. do 26. marta, OMiK službenici za ljudska prava intervjuisali su oko 100 žrtava ili svedoka nasilja.

² Vidi član 1, Protokol 1, Evropske konvencije o ljudskim pravima.

³ Vidi član 180, Zakona o obligacionim odnosima. Međunarodni standardi isto tako propisuju da su državni organi dužni da imaju efikasne postupke i strukture preko kojih će zadovoljavati razne potrebe žrtava, kao što je pristup pravosudnom sistemu i obezbeđenje obeštećenja. Vidi npr., Deklaraciju o osnovnim principima pravde za žrtve zločina i zloupotrebe ovlašćenja, rezolucija Generalne skupštine 40/34, od 29. novembra 1985.

u vezi sa nasiljem.⁴ KFOR je dužan da preispita svoje reakcije tokom nasilja da bi proverio nije li bilo strukturnih ili operativnih problema.

Centralne Privremene institucije samouprave (PIS) i naročito opštine moraju proaktivno da deluju i obezbede suštinske usluge kao što su obrazovanje i zdravstvena nega za sve zajednice na Kosovu. Manjinske zajednice ne bi trebalo da budu prinuđene da se oslanjaju na usluge koje obezbeđuju paralelne strukture. PIS moraju da preuzmu punu odgovornost za svoju izvršnu vlast po Ustavnom okviru⁵ i UNMIK Uredbi 2001/19⁶ i da posluju na takav način da paralelne strukture postanu suvišne.

OMiK ne želi da diktira određeno ponašanje niti da predlaže način izlaska iz bede. Put napretka mora se izgraditi u partnerstvu sa lokalnim i međunarodnim akterima. Radi efikasnosti i radi naroda Kosova nadležni organi moraju se suočiti sa izazovima iznetim u ovom dokumentu. PIS i UNMIK, prilikom planiranja i implementacije svojih programa, u odgovoru na nasilje treba da pošalju jasnu poruku da je etničko nasilje neprihvatljivo u demokratskom društvu.

⁴ Kada dođe do nasilja, prema međunarodnim standardima o ljudskim pravima, državni organi imaju obavezu da istraže i sudski gone odgovorna lica. Vidi član 3 i 8 Evropske konvencije o ljudskim pravima u tumačenju Evropskog suda za ljudska prava. Vidi npr., *Costello-Roberts protiv Ujedinjenog kraljevstva*, Evropski sud za ljudska prava, 13134/87, 25. mart 1993., *A. protiv Ujedinjenog kraljevstva*, Evropski sud za ljudska prava, 25599/94, 23. septembar 1998., *Z i ostali protiv Ujedinjenog kraljevstva*, Evropski sud za ljudska prava, 29392/95, 10. maj 2001., i *X i Y protiv Holandije*, Evropski sud za ljudska prava, 8978/80, 26. mart 1985.

⁵ UNMIK Uredba 2001/9 o Ustavnom okviru za Privremenu samoupravu Kosova.

⁶ UNMIK Uredba 2001/19 o Izvršnoj vlasti Privremenih institucija samouprave.

BEZBEDNOST

1. Uvod

U neposrednom odgovoru na događaje od 17-19. marta, KFOR, UNMIK Policija i Kosovska policijska služba (KPS) demonstrirali su jasne propuste u svojoj sposobnosti da kontrolišu i obuzdaju nasilje, i da zaštite i pruže bezbednost članovima manjinskih zajednica.

Prema članu 28 Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima, “svako ima pravo na društveni i međunarodni poredak u kome se prava i slobode koje su iznete u ovoj Deklaraciji mogu u potpunosti ostvariti.” Uloga KFOR-a, UNMIK Policije i KPS je da pomognu da građani Kosova ostvare ovakav društveni i međunarodni poredak tako što će štiti ljudska prava svih građana i tako što će prilikom obavljanja svoje dužnosti poštovati ljudska prava. Nadgledanje koje OMiK vrši u sektoru bezbednosti na Kosovu prvenstveno je fokusirano na aktivnosti UNMIK policije i KPS, i, posle događaja od 17 – 19 marta, i dalje ostaje izazov da se pruži podrška razvoju efikasne, odgovorne policijske službe koja poštuje ljudska prava i koja uživa poverenje i podršku članova svih etničkih zajednica na Kosovu.

Međutim, događaji od 17 – 19. marta izuzetno mnogo su napregnuli strukturu UNMIK policije i KPS, jer UNMIK policija na jednoj strani mora da usredsredi svoje snage da istraže ove događaje i da istovremeno pokuša da održi svoje ključne policijske funkcije, da nastavi da vrši prenos nadležnosti na KPS, i da prilagodi svoje postupke da bi osigurala poštovanje zahteva koji su izneti u nedavnom Privremenom krivičnom zakonu i Zakonu o krivičnom postupku.⁷

1.2 Problemi u oblasti ljudskih prava

1.2.1 Briga zbog bezbednosti manjina u budućnosti

Događaji od 17-19. marta veoma su otežali i ograničili mogućnosti članova manjinskih zajednica da žive, putuju i rade na Kosovu i uticali na to da izgube poverenje u sposobnost KFOR-a, UNMIK policije i KPS da održavaju bezbedno okruženje i da efikasno obavljaju svoje policijske dužnosti.

U tom kontekstu, OMiK pozdravlja zajedničku obavezu koju su dali komandir KFOR Multinacionalne brigade (Centar) i komandir regionalne UNMIK Policije Prishtinë/Priština da će “voditi obuku i zajedničke operacije i da će stvoriti efikasni komandni i kontrolni sistem, tako da će zajednički moći da se bore sa svakom situacijom sa kojom će se suočiti.”⁸ Međutim, već 15. maja 2002., COMKFOR je naredio (kao kamen temeljac KFOR/UNMIK Bezbednosne tranzicione strategije⁹) da “Komandiri treba da obavljaju zajedničku obuku sa UNMIK policajcima da bi se bolje pripremili za koherentnu i odgovarajuću reakciju na date bezbednosne pretnje.”¹⁰ Jasno je da ovakva koherentna i odgovarajuća reakcija nije postojala 17-19. marta 2004.

Ipak, mnoga raseljena lica koja je intervjuisao OMiK odmah posle nasilja pokazali su svoju odlučnost da ostanu na Kosovu i da se ponovo vrate i obnove svoje domove, ako KFOR obezbedi odgovarajuću zaštitu. Dolazak pojačanja KFOR-a i ponovno ustanovljenje utvrđenih i vidljivih bezbednosnih punktova u i oko enklava i crkvenih imanja kratkoročno su povratili poverenje kod manjinskih zajednica.

⁷ UNMIK Uredbe 2003/25 i 2003/26.

⁸ Novinski izveštaj (*Epoka e Re*) Priština, 16. april 2004.

⁹ 29. maj 2002., aneks B o KFOR FRAGO 1285.

¹⁰ HQKFOR COMKFOR Direktiva 25: Saradnja sa UNMIK Policijom, 15. maj 2002.

Međutim, iako je jasno da je potrebno veće prisustvo KFOR-a kao neposredan odgovor na događaje iz sredine marta, ono ipak ne može da obezbedi stalno održivo rešenje za bezbednost članova manjinskih zajednica. UNMIK i PIS moraju da identifikuju i rešavaju osnovne uzroke nasilja kako bi se stvorili uslovi u kojima bi bezbednost i sigurnost manjina mogla da se obezbedi u okviru normalnih policijskih aktivnosti UNMIK policije i konačno multietničke KPS.

OMiK će, kao deo svojih tekućih aktivnosti, nadgledati implementaciju svake KFOR strategije za obezbeđenje bezbednosti manjinskih zajednica, i interne odnose i strategije između KFOR-a i UNMIK policije/KPS u tom smislu, uključujući tu i implementaciju KFOR/UNMIK Bezbednosne prelazne strategije¹¹.

1.2.2 Brige zbog temeljnih i nepristrasnih istraga krivičnih dela.

Etnički karakter nasilja i prijave da su pojedini kosovski Albanci, KPS policajci, aktivno učestvovali u nemirima (ili da nisu sprečavali napade i nasilje)¹² mogu dovesti do zabrinutosti kod manjinskih zajednica da će policijske istrage protiv navodnih prekršioaca biti iskompromitovane ako u njima učestvuju KPS policajci.

Što se tiče vođenja njihovih istraga, UNMIK policija je objavila obrazovanje radne grupe posvećenih istražitelja u glavnim štabovima i na regionalnim nivoima koji će istražiti krivična dela koja su se desila 17-19. marta.¹³ UNMIK-ov komesar policije obavestio je OMiK o merama koje su preduzete da se osigura nastavak ključnih policijskih funkcija, da se regrutuju dodatni istražitelji u UNMIK policiji, i da se da prioritet istrazi ovih incidenata. Međutim, ove mere ne rešavaju direktno brige manjinskih zajednica u vezi nepristrasnosti istraga. UNMIK policija i KPS moraju da preduzmu korake da uvere manjinske zajednice da su preduzete mere da se održi integritet policijskih istraga i da se osigura bezbednost onih svedoka čije dokaze preispituju policijski istražitelji. Ovakve mere trebalo bi da pomognu da se reše brige manjinskih zajednica u pogledu nepristrasnosti istraga.

OMiK nema mandat da direktno nadgleda vođenje policijskih istraga, ali će pokrenuti problematične slučajeve kod UNMIK Stuba I (Policija i pravda), kako se budu pojavljivali u toku programa nadgledanja ljudskih prava.

1.2.3 Brige oko temeljnosti i nepristrasnosti internih istraga UNMIK policije i Službe za istrage KPS profesionalnih standarda.

Da bi se očuvalo poverenje u odgovornost KPS, od ključnog je značaja da se svi navodi o kriminalnom ponašanju, ili povredama politike i procedure (uključujući tu i povrede standarda o ljudskim pravima) KPS policajaca tokom događaja od 17-19. marta potpuno i propisno istraže.

¹¹ KFOR/UNMIK Bezbednosna strategija, potpisana 29. maja 2002., propisuje zajednički dogovoreni skup principa između KFOR-a i UNMIK policije da bi se omogućilo da se prenese odgovornost za bezbednosne zadatke na UNMIK policiju.

¹² Ove prijave date su službenicima za ljudska prava OMiK-a tokom intervjua sa IRL od 23. do 26. marta. Kada su intervjuisana lica dala svoj pristanak, ove prijave dostavljene su UNMIK policiji radi istrage. Treba istaći da su IRL isto tako prijavila primere u kojima su kosovski Albanci i kosovski Srbi, KPS policajci vršili svoje dužnosti propisno i efikasno tokom nasilja.

¹³ UNMIK policija, beleške za brifing, 31. mart 2004.

OMiK trenutno proverava proceduralne aspekte internih istraga UNMIK policije i profesionalnih standarda KPS i u tom smislu će dostaviti svoj izveštaj Mešovitoj radnoj grupi za ljudska prava¹⁴ krajem jula.

U međuvremenu, međutim, OMiK preporučuje da UNMIK policija i KPS preduzmu korake i osiguraju da manjinske zajednice, a naročito oni pojedinci koji su se žalili na neprofesionalno ponašanje policije tokom martovskog nasilja, budu u potpunosti obavestavani o napredovanju i ishodu ovih istraga.

1.2.4 Uticaj prenosa nadležnosti na Kosovsku policijsku službu

Dugoročni razvoj policijskog rada na Kosovu zavisi od razvoja efikasne KPS. Događaji iz sredine marta, i naknadne prijave da su pojedini KPS policajci ili bili neposredno umešani, ili su bili pasivni posmatrači etnički ciljanog nasilja,¹⁵ verovatno da će uticati na to da UNMIK policija dopusti da njihove policijske stanice pređu pod komandu KPS. OMiK je isto tako informisan da je nivo vere i poverenja kod kosovskih Srba, KPS policajaca, nizak, zbog neuspeha KFOR-a, UNMIK policije i njihovih KPS kolega, kosovskih Albanaca, da zaštite njih i njihove zajednice.

U jednom posebnom primeru, svi KPS policajci, kosovski Srbi koji rade u policijskoj stanici u Štrpcu/Shtërpçë odbili su da se vrate na posao zajedno sa njihovim kolegama kosovskim Albancima posle nereda. KPS policajci, kosovski Srbi, vratili su se na posao tek onda kada su upozoreni da će biti suspendovani sa dužnosti ako ne ispoštuju naređenje.

OMiK će nastaviti da nadgleda uticaj nedavnog nasilja na funkcionisanje multietničke policije na Kosovu.

U širem kontekstu, UNMIK policija je obavestila OMiK da je prenos policijskih stanica pod KPS kontrolu zamrznut do revizije plana i strategije, u kojoj će se uzeti u obzir događaji od 17-19. marta. Od OMiK-a je traženo da da svoj doprinos u oblasti ljudskih prava prilikom ove revizije i da nastavi da saraduje sa UNMIK policijom u smislu OMiK mandata, tj. da pruža pomoć u razvoju efikasne, odgovorne policijske službe koja će poštovati ljudska prava.

1.2.5 Uticaj na implementaciju Privremenog krivičnog zakona i Privremenog zakona o krivičnom postupku

Novi Krivični zakon i Zakon o krivičnom postupku stupili su na snagu 6. aprila 2004., samo tri nedelja posle nasilja.¹⁶

Novi zakoni propisuju prerađeni nadzorni okvir po kome UNMIK policija i KPS treba da obavljaju svoje istrage. Javni tužilac sada ima vlast nad 'sudskom policijom', koja je ovlašćena da izvršava specijalne istražne funkcije (na primer, da vrši prikrivene operacije praćenja). Određeni službenici iz redova redovne policije zbog toga su postavljeni u 'sudsku policiju'. Zakoni isto tako propisuju izmenjene vremenske rokove i procedure u vezi policijskih akcija pri hapšenju, pritvoru i ispitivanju.

¹⁴ Mešovita radna grupa za ljudska prava obrazovana je 2002. g., kao UNMIK-ov interni mehanizam za nadgledanje ljudskih prava. Ona odgovara za svoj rad Nadzornom odboru za ljudska prava, koji ima mandat da razmatra i daje svoju saglasnost u vezi akcija i politike kojima će se ojačati zaštita ljudskih prava na Kosovu.

¹⁵ Vidi fusnotu 8 *supra*.

¹⁶ UNMIK Uredba 2003/25 i UNMIK Uredba 2003/26.

OMiK je zabrinut da je nasilje iz sredine marta možda prekinulo završnu obuku i pripreme za policijsku implementaciju ovih zakona i da se verovatno neće propisno poštovati prava uhapšenih lica koja su propisana u ovim zakonima.

OMiK će zbog toga nastaviti sa svojim tekućim programom nadgledanja prava uhapšenih lica sa ciljem da oceni da li UNMIK policija i KPS dobro znaju ova prava i da li implementiraju relevantne delove novih zakona.

PRISTUP PRAVOSUĐU

2.1. Uvod

Iako je osiguranje pristupa pravosuđu bilo stalan izazov za organe vlasti na Kosovu tokom poslednjih godina,¹⁷ martovski događaji imali su za posledicu dalje komplikovanje situacije. Prvo, mogućnost kosovskih građana iz manjinskih zajednica da fizički pristupe sudovima da bi rešili svoje specifične pravne probleme dodatno je iskomplikovana. Drugo, sudsko osoblje iz manjinskih zajednica – uključujući tu sudije, tužioce i pomoćno osoblje – suočilo se sa dodatnim teškoćama u smislu njihovog pristupa sudovima kao uposlenika tih sudova.

2.2 Problemi u oblasti ljudskih prava

2.2.1 Mogućnost kosovskih građana iz manjinskih zajednica da fizički pristupe sudovima da bi rešili svoje specifične pravne probleme

Čak i pre martovskih nereda, pristup sudovima za članove manjinskih zajednica bio je komplikovano pitanje. Članovi manjinskih zajednica koji treba da idu u sud često se suočavaju sa neugodnostima oko obezbeđenja transporta. U nekim zajednicama, kao što je gornji Rahovec/Orahovac, pojedinci koji treba da idu u sud moraju da se oslone na mesnu kancelariju UNMIK-a, koja će im pomoći tako što će kontaktirati policijsku stanicu da bi sredila transport. U drugim zajednicama, UNMIK Odeljenje pravde organizovalo je sudske službe za vezu.

U Mitrovicë/Mitrovici postoje jedinstveni problemi što se tiče pristupa pravosuđu, pošto je to etnički podeljen grad sa sudovima koji se nalaze u severnom delu gde preovlađuju kosovski Srbi. KFOR prevozi sudsko osoblje sa juga na sever tri puta dnevno, a nazad sa severa na jug dvaputa dnevno. Ovaj sistem funkcionisao je glatko, osim u periodu odmah posle martovskih nereda. U isto vreme, UNMIK policija organizuje svoj kombi prevoz u kome prevozi stranke i svedoke iz zone poverenja na jugu do suda. Ovaj transport organizuje se nekoliko puta dnevno, ali povremeno ima odlaganja. Posle martovskog nasilja, ovakva služba transporta ponovo je nastavila rad 23. marta, u isto vreme kada su počele normalne sudske aktivnosti. Tako, iako su KFOR i UNMIK preduzeli mere da reše situaciju sa transportom u Mitrovicë/Mitrovici, pristup sudovima donekle je ograničen zbog logističke nužde.

U isto vreme, događaji iz marta meseca mogu da utiču na mogućnost sudova da pronađu članove iz manjinskih zajednica, bilo da se radi o svedocima ili strankama. Predsednik

¹⁷ Za dodatne informacije, pogledajte OMiK i UNHCR zajedničku *Desetu ocenu o stanju etničkih manjina*, mart 2003., str. 29 – 33.

Opštinskog suda u Prishtinë/Prištini, na primer, izjavio je da sud nije mogao da uspostavi kontakt sa raseljenim kosovskim Srbima da bi saslušao njihova svedočenja u vezi događaja od 17 – 19. marta. Imajući u vidu da je utvrđivanje mesta boravka pojedinaca predstavljalo izazov čak i pre martovskih događaja, nedostatak kontakt informacija o raseljenim licima mogao bi dodatno da iskomplikuje sudske postupke i da prouzrokuje odlaganja.

2.2.2 Mogućnost sudskog osoblja iz manjinskih zajednica da dođu na svoje radno mesto

Tokom i odmah posle martovskih događaja, nekoliko sudova moralo je u potpunosti da obustavi rad na nekoliko dana. Svi sudovi u opštini Mitrovicë/Mitrovica bili su zatvoreni od 17. do 23. marta. Sudovi u Leposaviću/Leposaviq bili su zatvoreni 22. i 23. marta, dok su sudovi u Zubinom Potoku prestali sa radom 18. marta i ponovo počeli 23. marta. Odsek Opštinskog suda Ferizaj/Uroševac i Sud za prekršaje u Štrpcu/Shtërpçë ponovo su počeli sa radom nekoliko dana posle događaja u martu, mada se sudije i pomoćno osoblje kosovskih Albanaca nisu vratili na posao sve do 5. aprila.

Nekoliko sudija, tužilaca i pomoćnog osoblja iz sudova širom Kosova nisu mogli da se vrate na posao odmah posle krize, dok nekoliko članova osoblja još uvek ne može da se vrati. Na primer, četvoro pomoćnih radnika, kosovskih Srba, koji rade u opštinskom i sudu za prekršaje u Rahovec/Orahovcu, nisu mogli da se vrate na posao sve do 3. maja. Prema rečima predsednika ovih sudova njih je UNMIK obavestio da ostanu kod kuće do daljeg obaveštenja. Jedan tužilac, kosovski Srbin tek treba da se vrati na posao u Opštinski sud u Gjilan/Gnjilanu. Jedan član manjinskog osoblja iz zajednice Aškalija tek treba da se vrati na posao u Sud za prekršaje u Vushtrri/Vučitrnu. Dva sudska službenika, kosovskih Albanaca iz Cabrë/Čabra još se nisu javili na posao u Zubinom Potoku.

2.3 Mere koje je preduzeo UNMIK da reši probleme

UNMIK Odeljenje pravde je, preko Službe za sudsku integraciju (JIS), rešavalo probleme koje imaju manjine u pristupu pravosuđu, a i pružalo je podršku manjinskom sudskom osoblju. U tom kontekstu, posle martovskih događaja, JIS je obezbeđivala dodatnu podršku sudskim službama za vezu, koje se nalaze u Gračanici/Gracanicë, Goraždevcu/Gorazhdevac i Novoberdë/Novom Brdu, tako što je pružala pravnu pomoć raseljenim kosovskim Srbima. Ono je olakšalo posao UNMIK policiji prilikom ocene potreba za blisku zaštitu i bezbedan transport za sudije i tužioce kosovske Srbe, a isto tako organizovalo je bezbedan transport za ostalo sudsko osoblje. Ono je isto tako istraživalo opcije za pružanje besplatnih pravnih usluga žrtvama martovskog nasilja.

1.4 Naknadne aktivnosti

OMiK će nastaviti da nadgleda probleme sa pristupom pravosuđu i po potrebi davati podršku i/ili preporuke. On će i dalje pratiti: a) da li pojedinci iz manjinskih zajednica imaju dodatne teškoće u pristupu sudovima; b) da li se sudsko osoblje vratilo na posao; c) da li je sudskom osoblju obezbeđena neophodna bezbednost i transport do i od suda; d) da li je sudovima na severu obezbeđena sva potrebna podrška; i, e) da li sudovi imaju sve neophodne informacije o licima koja su raseljena širom Kosova.

NADGLEDANJE PRAVNOG SISTEMA

3.1. Uvod

Što se tiče nadgledanja sistema krivičnog pravosuđa, OMiK je prilagodio svoje aktivnosti i dao prioritet slučajevima vezanim za izbijanje nasilja sredinom marta. Prema rečima policije, izvršeno je oko 180 hapšenja tokom ili posle nasilja; a to je broj za koji se očekuje da će se još više povećati jer će KFOR, UNMIK policija i KPS nastaviti sa svojim istragama. Većina hapšenja izvršena je u regionima Gjilan/Gnjilana i Prishtinë/Prištine, uprkos činjenici da su oblasti, kao što su Prizren i Mitrovicë/Mitrovica, doživeli masovne neredne.

Nasilje iz sredine marta može nepovoljno da utiče na sistem krivičnog pravosuđa i to na brojne načine. Međutim, treba istaći da mnogi problemi koji su navedeni u daljem tekstu predstavljaju potencijalne brige, koje su obuhvaćene na bazi iskustva iz ranijeg nadgledanja. Nivo stvarnih povreda ljudskih prava, ako ih je uopšte bilo, postaće očigledan tek onda kada se okončaju suđenja.

3.2 Problemi u oblasti ljudskih prava

U vezi nadgledanja slučajeva koji se odnose na neredne OMiK smatra da mogu proizići sledeći problemi.

3.2.1 Shvatanje o pristrasnosti sudija kosovskih Albanaca

Etnički karakter nasilja može povećati zabrinutost kod zajednica kosovskih Srba i Aškalija da će sudije kosovski Albanci biti pristrasni i na strani optuženih kosovskih Albanaca. OMiK je zabrinut zbog shvatanja koje manjinske zajednice mogu imati prema sistemu krivičnog pravosuđa u kome preovlađuju kosovski Albanci, a ne zbog stvarne pristrasnosti. Nedostatak poverenja može da obeshrabri svedoke iz manjinskih zajednica da istupe i prijave ono što znaju policiji i/ili da svedoče na suđenju. Ovo, s druge strane, može dovesti do uskraćenja pravde žrtvama zločina.

Od samog početka međunarodni sudije i tužioci postavljeni su u sudovima da rešavaju slučajeve ratnih zločina i ostalog etnički motivisanog nasilja, *inter alia*, da se izbegne shvatanje o pristrasnosti lokalnih sudija. Međutim, međunarodne sudije nemaju mogućnost da se bave svim slučajevima povezanim sa neredima i neće biti večno tu da rešavaju etnički osetljive slučajeve beskonačno. Na kraju krajeva, na lokalnim sudijama je da pokažu da mogu da rade na svim slučajevima pravično i nepristrasno i da steknu poverenje kroz dobru sudsku praksu.

3.2.2 Zaštita/zastrašivanje svedoka

Nedostatak poverenja kod manjina u pravosudni sistem i u sposobnost UNMIK vlasti da obezbede efikasnu zaštitu može da znači da se svedoci iz manjinskih zajednica plaše odmazde zbog pružanja dokaza. Još jednom, ovo može da obeshrabri svedoke da istupe i kažu istinu.

Ovakav strah isto tako može postojati i kod svedoka kosovskih Albanaca, u vezi sa slučajevima visokog profila protiv optuženih kosovskih Albanaca, kao što su slučajevi u kojima su optuženi navodni predvodnici.

U tom smislu, OMiK je zabrinut što policija, tužioci i sudije još nisu u dovoljnoj meri obučeni da koriste mere za zaštitu svedoka.¹⁸

3.2.3 Pritisci na lokalne sudije i tužioce

Zbog osetljive prirode nekih slučajeva, uglavnom onih protiv navodnih organizatora nereda, postoji mogućnost da lokalni sudije i tužioci budu izloženi pritiscima u formi pretnji ili podmićivanja. Ovo može ozbiljno da utiče na propisno sprovođenje pravde.

3.2.4 Mogućnosti pravosudnog sistema da se nosi sa prilivom predmeta

OMiK je ranije izveštavao o problemima sve većeg broja zaostalih predmeta i o sadašnjem neodgovarajućem raspoređivanju sudija u sudovima.¹⁹ Ovakav sve veći broj zaostalih predmeta može da utiče na celokupni sistem, i standardi o pravičnom suđenju mogu se ugroziti u nastojanju da se smanji veliki broj zaostalih predmeta. Priliv predmeta vezanih za neredu može dodatno opteretiti sudske resurse. Ovo naročito zbog toga što su sudovi upravo počeli da primenjuju Privremeni krivični zakon i Privremeni zakon o krivičnom postupku²⁰ (vidi dole).

3.2.5 Problemi u vezi pritvora

Povećani broj lica koja su uhapšena zbog nasilja može da dovede do problema u vezi pritvora pre suđenja. Već je pomenuto nekoliko slučajeva pritvaranja od strane KFOR tokom ili posle nereda. Iako je OMiK zauzeo stav da su, u normalnim okolnostima, pritvori od strane KFOR i nezakoniti i neopravdani,²¹ situacija tokom nereda bila je takva da se ovi pritvori mogu opravdati i da su u skladu sa mandatom KFOR po Rezoluciji SB UN 1244, koja daje vlast KFOR-u da štiti bezbednost i sigurnost okruženja. Ipak, ukoliko ne budu oslobođena, sva lica koja je KFOR pritvorio treba da se predaju civilnim vlastima prvom prilikom, tako da pritvorenici mogu zvanično da budu optuženi i da imaju pravo na sudsko preispitivanje njihovog pritvora.

Problemi isto tako mogu iskrsnuti i u vezi sa redovnim sudovima koji ne mogu da se pridržavaju zakonskih rokova koji su propisani u krivičnim zakonima za produženje pritvora nekog lica pre suđenja. OMiK je istakao da, čak i u normalnim okolnostima, sudovi ponekad ne uspevaju da daju odgovarajuće opravdanje za istražni pritvor. Sa dodatnim pritiskom zbog povećanog priliva predmeta sudovi neće biti u stanju da propisno razmotre problem istražnog pritvora i jednostavno će 'udariti pečat' na zahtev tužioca.²²

¹⁸ Za više detalja o OMiK zabrinutosti vezano za sistem zaštite svedoka, vidi OEBS izveštaj, "Pregled sistema krivičnog pravosuđa (mart 2002. - april 2003.): Zaštita svedoka u sistemu krivičnog pravosuđa."

¹⁹ Vidi OEBS Misija na Kosovu, Sektor za nadgledanje pravnog sistema, Kosovo, Pregled sistema krivičnog pravosuđa "Sprovođenje pravde u opštinskim sudovima" mart 2004., str. 10 i OEBS Misija na Kosovu, Sektor za nadgledanje pravnog sistema, Izveštaj 9 – o sprovođenju pravde, mart 2002., str. 10.

²⁰ UNMIK Uredba 2003/25 i UNMIK Uredba 2003/26. Zakoni su stupili na snagu 6. aprila 2004.

²¹ Vidi npr., OMiK izveštaj, "Pregled sistema krivičnog pravosuđa (mart 2002. - april 2003.): Zaštita svedoka u sistemu krivičnog pravosuđa" na strani 33.

²² Vidi, na primer, OEBS, Odeljenje za ljudska prava i vladavinu prava, nedeljni zveštaj, (6. februar - 12. februar 2004).

3.2.6 Prenatranost zatvora

Prenatranost zatvora i objekata za pritvor na Kosovu (sa brojem zatvorenika od 1301 lice na dan 17. marta, tj. 151 više od propisanog kapaciteta zatvora) predstavljala je ozbiljan problem čak i pre izbivanja nereda. Uprava zatvora zbog toga može da se suoči sa problemima da smesti veliki broj novih pritvorenika i zatvorenika. Međutim, treba istaći da su do sada većina osumnjičenih oslobođeni do suđenja posle kraćeg perioda pritvora.

3.2.7 Implementacija Privremenog krivičnog zakona i Privremenog zakona o krivičnom postupku

Istrage koje su pokrenute posle stupanja na snagu novih krivičnih zakona²³ treba da se vode po novom Privremenom zakonu o krivičnom postupku. Ovi zakoni uneli su mnoge izmene u način na koji se krivični predmeti istražuju i sude. Iznenađni priliv predmeta verovatno će još više otežati sudijama i tužiocima da se prilagode novom režimu u krivičnom postupku.

3.3 Aktivnosti UNMIK Odeljenja za pravdu i lokalno pravosuđe

Do 6. maja, oko 135 predmeta koji su direktno povezani sa neredima utuženo je u lokalnim sudovima, dok 48 predmeta²⁴ obrađuju međunarodni tužioci. U većini ovih slučajeva optužbe se odnose na pljačke, krađe, i remećenje javnog reda i mira, dok se manji broj predmeta odnosi na krivična dela kao što su ubistvo, pokušaj ubistva, i napadi na službena lica. Nekoliko lica visokog profila uhapšeno je zbog navodnog pomaganja u organizaciji nereda.

3.4 Naknadne aktivnosti

OMiK će dati prioritet nadgledanju predmeta koji su povezani sa izbijanjem nasilja u martu mesecu. OMiK će se koncentrisati da nadgleda predmete na kojima radi lokalno pravosuđe, ali će isto tako naknadno pratiti predmete na kojima rade međunarodni sudije. Pored toga, pratiće i problem prenatranosti zatvora i objekata za pritvor.

U svetlu napred pomenutog, OMiK će identifikovati potencijalne povrede prava na pravično suđenje ili bilo koje druge relevantne probleme u oblasti ljudskih prava. OMiK smatra da će predmeti u vezi nereda služiti kao test da se utvrdi da li je lokalno pravosuđe spremno da se nosi sa osetljivim predmetima koji sadrže etničku dimenziju.

²³ 6. april 2004.

²⁴ Odeljenje pravde, Nedeljni izveštaj, 30. april – 6. maj 2004.

IMOVINSKA PRAVA

4.1. Uvod

Usled nasilnih događaja iz marta meseca uništeno je ili oštećeno preko 700 kuća, religioznih i javnih zgrada i raseljeno više od 3,000 ljudi. Mnoga lica koja su raseljena iz svojih domova još uvek ne mogu da se vrate zbog bezbednosnih problema, uništene stambene imovine, ili nezakonitog zauzeća njihove imovine. Prisilno raseljenje ljudi i oštećenje i uništenje stambene imovine pokazuje da organi vlasti nisu uspeli da zaštite prava najranjivijih, a to predstavlja trenutne i trajne grube povrede ljudskih prava vezanih za imovinu, između ostalih, prava na dom, i na adekvatni smeštaj. Po međunarodnim standardima, organi vlasti imaju obavezu da osiguraju efektivne pravne lekove za ovakve povrede, koji treba da postoje u zakonu i da su dostupni žrtvama. Osim toga, martovsko nasilje zahteva pozitivne obaveze od organa vlasti koji moraju da poštuju i zaštite prava raseljenih ljudi,²⁵ uključujući tu i njihovo pravo da se vrate svojim domovima.

Mnogi izazovi u oblasti ljudskih prava koje je postavilo martovsko nasilje slični su onima koji već postoje na Kosovu zbog konfliktne situacije posle 1999. g. i tranzicije političko-ekonomskog sistema (što je dovelo do promena u vlasništvu i imovinskim pravima). Zbog toga, mnoge preporuke koje je OMiK ranije izneo, o problemima kao što su nezakonito zauzeće stanova, obnova, i drugi problemi vezani za imovinska prava, još imaju svoju važnost. Ipak, nekima od njih potrebno je posvetiti posebnu pažnju u narednim mesecima. Ove preporuke neće biti u potpunosti ponovljene ovde.²⁶

4.2 Problemi u oblasti ljudskih prava

Martovsko nasilje ponovo je istaklo u prvi plan neuspeh nadležnih organa da zaštite prava najranjivijih do koga je došlo zbog postojećih nedostataka u strukturama koje su predviđene da spreče i na pravi način reaguju na povrede imovinskih prava. Ovaj neuspeh s druge strane je doveo do postojanja klime relativne nekažnjivosti za povrede imovinskih prava.

Rešavanje ovih nedostataka ima fundamentalni značaj da se spreči ponovno javljanje ovakvih povreda na duži rok. Isto tako ključno je da se osigura da ljudi imaju bezbedan fizički pristup svojim domovima i imovini, što je neophodno za njihov povratak. Po međunarodnim standardima, obezbeđenje efikasnih pravnih lekova za grube povrede ljudskih prava treba da obuhvati i reparacije, gde je to potrebno. Davanje reparacija obično ne zahteva samo povratak u isto stanje²⁷ već isto tako preduzimanje razumnih mera koje će garantovati da se ove povrede neće ponoviti,²⁸ kao što su istrage incidenata i sudsko gonjenje odgovornih lica.

²⁵ Vidi Vodeće principe UN o internom raseljenju ("Vodeći principi") (UN dokument E/CN.4/1998/53/Add.2, od 11. februara 1998) za detaljni popis ovih prava.

²⁶ Vidi OEBS, *Imovinska prava na Kosovu, 2002-2003*. za opsežni skup preporuka.

²⁷ "Restitucija" se ovde koristi da se označi obnova/vraćanje u posed izgubljene imovine, ne neminovno imovine koju je konfiskovala država.

²⁸ Reparacije isto tako zahtevaju kompenzaciju i rehabilitaciju. "Studija o pravu na restituciju, kompenzaciju i rehabilitaciju za žrtve grubih povreda ljudskih prava i osnovnih sloboda. Konačni

4.2.1 Dodela privremenog smeštaja interno raseljenim licima

OMiK je zabrinut što se pravo IRL na adekvatni standard života tokom njihovog perioda raseljenja može zanemariti, a da se glavna pažnja PIS i drugih važnih organa usmeri na političke probleme višeg profila, kao što je obnova.²⁹ Veliki broj onih lica koja su raseljena iz svojih domova živi u privremenom ili alternativnom smeštaju jer ne postoje trenutni izgledi za povratak njihovim domovima. Zaštita prava IRL na adekvatni standard života prema tome obuhvata pristup alternativnom ili privremenom smeštaju koji ima minimalne sanitarne standarde i priključen je na osnovnu infrastrukturu.³⁰ Međutim, OMiK je dobio izveštaje o slučajevima u kojima IRL žive u lošim sanitarnim uslovima i gde nisu adekvatno adaptirane kuće.³¹

OMiK je isto tako zabrinut što pristup IRL alternativnom ili privremenom smeštaju ometa nedosledno mešanje odgovornih opštinskih službenika u ovaj proces, kao i nedostatak koordinacije pri dodeli ovakvog smeštaja. Prema UNMIK Uredbi 2000/45 o samoupravljanju opština na Kosovu, opštine su odgovorne za obezbeđenje socijalnog smeštaja.³² Međutim, samo neki opštinski organi bili su uključeni u nalaženje smeštaja za IRL dok drugi nisu igrali nikakvu ulogu, ostavljajući to samim IRL, ili drugim agencijama da one reše ovaj problem.³³

Iako OMiK priznaje da opštine trenutno imaju ograničene resurse da bi obezbedile ovakav smeštaj, one su ipak obavezne da na pravi način koordiniraju i usmeravaju raspoložive resurse kako bi pomogle da se zaštiti ovo pravo. Međutim, kao što je izneto, čini se da opštinski organi ne ispunjavaju dosledno svoje dužnosti. Generalno, ovo je dovelo do toga da su IRL dobili smeštaj na *ad hoc* bazi preko raznih agencija, ili ga uopšte nisu dobili. Prema informacijama koje je prikupio OMiK, više od 1,000 IRL privremeno je smestio KFOR posle nasilja, dok su ostali bili smešteni u privremenim smeštajima drugih vrsta (javne zgrade, kampovi, itd.), a na stotine drugih našli su smeštaj privatno ili kod svojih porodica. Direktorata za stambeno-imovinska pitanja (HPD) isto tako ima pravo da u okviru svog mandata dodeljuje dozvole za privremeni smeštaj radi pružanja pomoći u smislu humanitarnog smeštaja, i to je već učinio za neka lica koja su bila raseljena usled martovskog nasilja.³⁴ Iako OMiK shvata da su opštine bile suočene sa vanrednom situacijom, opštinski organi bi sada trebalo da preuzmu vodeću koordinacionu ulogu da bi osigurali da ona lica koja su raseljena u njihovim opštinama uživaju adekvatan privremeni smeštaj dok ne budu u stanju da se vrate svom domu ili dok se ne odluče da idu negde drugde.³⁵

izveštaj koji je podneo g. Theo van Boven, Specijalni izvestilac”, E/CN.4/Sub.2/1993/8, 2. jul 1993, str. 56.

²⁹ Po Međunarodnom paktu za ekonomska, socijalna i kulturna prava (ICESCR), naročito čl. 11, kao i Principu 18 Vodećih principa, opštinske i centralne vlasti dužne su da obezbede, bez ikakve diskriminacije, minimalne standarde pomoći IRL, uključujući osnovno sklonište, hranu, vodu, odeću i medicinske usluge.

³⁰ Komitet za ekonomska, socijalna i kulturna prava, “Opšti komentar 4: Pravo na adekvatni smeštaj”.

³¹ U opštini Mitrovicë/Mitrovica, na primer, 150 IRL privremeno su smešteni u bolnici i dve škole, koje prema izveštajima nemaju adekvatne sanitarne uslove.

³² Član 3.1(k). Ministarstvo rada i socijalne zaštite i Ministarstvo za ekologiju i prostorno planiranje mogu isto tako da imaju relevantne odgovornosti u pogledu obezbeđenja privremenog smeštaja i/ili socijalnog smeštaja.

³³ “Koordinacioni odbor za IRL” koji je obrazovan u regionu Mitrovicë/Mitrovica, identifikovao je nekoliko problema vezanih za trenutne potrebe IRL. Ovdje su obuhvaćene situacije “zamora porodice domaćina” gde su IRL smešteni u privatnom smeštaju, nedostatak pomoći PIS za potrebe IRL i potreba za adekvatnim privremenim smeštajem.

³⁴ Ovo se na primer dogodilo u Mitrovici.

³⁵ OMiK napominje da i Direktorata za stambeno-imovinska pitanja takođe ima sistem humanitarnog privremenog smeštaja koji se može iskoristiti.

OMiK je isto tako zabrinut što ako organi vlasti ne uspeju da na adekvatni način reše potrebe IRL za privremenim smeštajem, to može navesti IRL da se nezakonito usele u javne ili privatne stanove (gde ima boljih uslova za život), čime bi se u nedogled produžilo povređivanje imovinskih prava (vidi dole).

4.2.2 *Obnova*

Obnova je druga oblast u kojoj je OMiK zapazio izazove za ljudska prava. U odluci koju je doneo 20. marta, Izvršni organ PIS se obavezao da ustanovi fond za popravku stambene imovine koja je oštećena tokom nasilnih incidenata koji su izbili na Kosovu 17. marta.³⁶ Do danas, PIS nisu nastojale da povežu obezbeđenje pomoći za obnovu sa pojedinačnim slučajevima povratka (ili, drugim rečima, nisu nastojali da učine da ovaj proces bude podstaknut zahtevima), ali su se umesto toga obavezali da obnove sve zgrade koje su oštećene ili uništene bez obzira na podnete zahteve, ili izraženu želju za povratkom raseljenog nosioca imovinskog prava.

OMiK ističe da uprkos političkoj odluci da se izvrši obnova, sama ova akcija ne ispunjava obavezu vladinih organa da se stvore uslovi za održivi povratak, kao što su bezbedno okruženje ili pristup zapošljenju. Osim toga, ova politička odluka ne obavezuje one čija je imovina obnovljena da se vrate u svoje domove. Onima koji su raseljeni iz svojih domova i sa svoje imovine treba da se pruži mogućnost da sami odluče o tome da li žele da iskoriste svoje pravo i da se vrate u svoje domove. Bez obzira na to da li se raseljena lica odluče da iskoriste ovo pravo ili ne, vladini organi moraju da preduzmu razumne mere da osiguraju da njihova imovina i prava budu zaštićena.³⁷

Određenija ključna briga OMiK-a u vezi pomoći za obnovu odnosi se na procedure za dodelu i implementaciju ove pomoći. Iz ranijeg nadgledanja procesa obnove koji su preduzeti na Kosovu, OMiK je zapazio da je odsustvo jasno definisanih i transparentnih procedura često dovodilo do povreda imovinskih i drugih srodnih prava i to kako kod potencijalnih korisnika tako i kod trećih stranaka. Procedure koje integrišu odgovarajuće zaštite prava, usaglašene su sa važećim zakonima, i podrazumevaju da su nadležni organi dužni da spreče takve povrede prava.³⁸ U sadašnjem kontekstu, posebnu brigu predstavlja osiguranje zadovoljavajućeg pristupa za manjine i njihovo učešće u procesu obnove, jer će to pomoći da se garantuju pravične procene i raspodele pomoći za obnovu. Predstavnici kosovskih Srba isto tako su izrazili svoju želju da budu uključeni u ovaj proces.³⁹ Vodeći principi UN o internom raseljenju takođe naglašavaju značaj učešća IRL u ovaj proces.⁴⁰

Procene šteta koje su do danas sprovele PIS signaliziraju da su osnovane brige vezane za nedovoljno uključenje manjina. Ove procene sprovele su *ad hoc* komisije u svakoj opštini u kojoj su učinjene štete, po instrukcijama specijalno-obrazovane Interministarske centralne

³⁶ Odluka premijera Vlade Kosova, od 20. marta 2004.

³⁷ Npr., ako nosilac imovinskog prava odluči da se ne vrati, vladini organi dužni su da preduzmu razumne mere da spreče zauzeće i vandalizam i da osiguraju da ova lica imaju razuman pristup sudovima i opštinskim službama, odnosno katastarskoj službi, da bi prodali ili iznajmili svoju imovinu ili da traže obeštećenje za povrede svojih prava.

³⁸ Vidi OEBS Odeljenje za ljudska prava i vladavinu prava, nedeljni izveštaj, 17-23. mart 2003.; Poglavlje 6, OEBS, *Imovinska prava na Kosovu, 2002-2003*. i OSCE/UNHCR, *Deseta ocena o stanju etničkih manjina na Kosovu*, mart 2003. između ostalog.

³⁹ Tokom nedelje od 3. maja (nema datuma na pismu), potpredsednici opština Fushë Kosovo/Kosovo Polje, Obiliq/Obilić, Prishtinë/Priština i Lipjan/Lipljan poslali su pismo premijeru u kome zahtevaju uključivanje predstavnika kosovskih Srba u nadgledanje procesa obnove, i da srpske firme budu izvođači radova.

⁴⁰ Vodeći principi Ujedinjenih nacija o internom raseljenju, op. cit., Princip 28.

komisije.⁴¹ Iako su ove procene navodno trebalo da daju samo približne ocene troškova opravke ili ponovne izgradnje oštećenih domova, informacije koje je prikupio OMiK pokazuju da je bilo znatnih nedoslednosti širom Kosova zbog načina na koji su vršene i zbog toga što u mnogim slučajevima u ove procene nisu bile uključene ugrožene zajednice.⁴²

Fokusiranje na osiguranje stvarnog pristupa i učešća manjina kao i jaka zaštita prava imaju ključni značaj za raspisivanje tendera, fazu raspodele i implementacije u procesu obnove. Kao što je OMiK istakao u ranijim izveštajima,⁴³ čvrst model stvaranja takvog definisanog procesa već postoji i efikasno se koristi više od dve godine—*UNMIK Smernice za izgradnju i obnovu 2002* (Smernice), koje je izdalo Ministarstvo za ekologiju i prostorno planiranje.⁴⁴ Ključne odredbe Smernica koje se mogu uzeti u obzir za programe obnove kuća koje su oštećene tokom martovskog nasilja su one koje osiguravaju uključivanje članova manjinskih zajednica, verifikaciju imovinskih prava, i reviziju i mehanizme za ulaganje žalbi.⁴⁵

Kao što je napred pomenuto, sama pomoć u obnovi ne ispunjava obaveze vlade prema raseljenima, naročito u slučajevima gde je utvrđeno da se raseljeni *ne mogu* vratiti. Kada su uslovi takvi da je povratak nepraktičan ili nemoguć,⁴⁶ nadležni organi imaju dodatne obaveze da obezbede pomoć, ili eventualno kompenzaciju, pored ili umesto pomoći za obnovu.⁴⁷ Ipak, postoji rizik da davanje novčane nadoknade kao alternative za obnovu može da se iskoristi u političke svrhe da se podstakne migracija ili trajno raseljenje a da to ne bude čisti oblik reparacije. Da bi se rizik sveo na minimum, PIS i UNMIK treba da osiguraju da njihovi politički potezi najpre i najviše olakšavaju i promovišu *pravo* na povratak onih koji žele da iskoriste to pravo, ali isto tako da osiguraju da se ispoštuju i zaštite prava onih koji ne žele da iskoriste to pravo, i da slobodno prodaju svoju imovinu i dobiju odgovarajuće reparacije.

4.2.3 Nova nezakonita zauzeća

Rešavanje nezakonitog zauzeća isto tako je deo pružanja šire pomoći koja je potrebna da se olakša povratak i osiguraju odgovarajuće reparacije. Generalno, uglavnom se priznaje da je nezakonito zauzeće stambene i nestambene imovine kontinuiran i opšteprisutan problem širom Kosova, što ometa povratak od sukoba 1999., i sprečava privredni razvoj samog Kosova.⁴⁸ Tokom i posle martovskog nasilja, neke delimično uništene i prinudno napuštene

⁴¹ Puni naziv Komisije je "Interministarska komisija za upravljanje budžetskim fondom Vlade Kosova za popravku (sic) šteta."

⁴² OMiK je, na primer, saznao da je više od polovine procena šteta koje su sprovedene na opštinskom nivou izvršeno bez potrebnog odobrenja članova manjinskih zajednica ili predstavnika onih lica koja su ugrožena ovim štetama. Ovo obuhvata opštine Prizren i Mitrovicë/Mitrovicu, koje su pretrpele neke od najtežih šteta.

⁴³ Vidi OMiK Odeljenje za ljudska prava i vladavinu prava, nedeljni izveštaji od 16-22. aprila 2004. i 17-23. marta 2003., *Imovinska prava na Kosovu 2002-2003.*, jun 2003., i *OEBS/UNHCR Deseta ocena o stanju etničkih manjina na Kosovu*, mart 2003.

⁴⁴ Međutim, nejasna je trenutna primenljivost Smernica. Smernice su objavljene 2002.g. i njihova važnost produžena je i u 2003. preko odluke izvršne vlasti. OMiK ne zna ni za kakvo uputstvo koje produžava njihovu primenu u 2004., niti za sadašnji program obnove (spaljene ili oštećene imovine tokom martovskih događaja).

⁴⁵ Neke odredbe, kao što su kriterijumi za izbor korisnika i dopunske procedure, možda neće biti saglasne sa poslemartovskim procesom obnove.

⁴⁶ Na primer, ako bezbednosna situacija spreči povratak za duži period vremena, ili ako je restitucija nepraktična ili nemoguća, uslovi mogu biti takvi da se dotično lice ne može vratiti.

⁴⁷ Princip 29.2 Vodećih principa UN o internom raseljenju.

⁴⁸ Vidi Uvod i Poglavlje 2, *OEBS, Imovinska prava na Kosovu, 2002-2003.*, UNMIK Uredba 1999/23 o ustanovljenju Direktorata za stambeno-imovinska pitanja (HPD) i Komisije za stambeno-imovinske zahteve (HPCC), 15. novembar 1999. Vidi takođe OEBS, Odeljenje za ljudska prava i vladavinu prava, nedeljni izveštaj, 12-18. decembar 2003. o nezakonitom zauzeću građevinskog i poljoprivrednog zemljišta.

stambene jedinice bile su ponovo nezakonito zauzete, dok su mnogi drugi objekti ostali podložni nezakonitom zauzeću kada su ih stanari napustili.⁴⁹

Na primer, u opštini Mitrovicë/Mitrovica, 24 stana kosovskih Albanaca u severnoj Mitrovicë/Mitrovici nezakonito su zauzeti od strane kosovskih Srba. U opštini Obiliq/Obilić, stambenu imovinu koja pripada kosovskom Srbinu nezakonito je zauzeo kosovski Albanac. HPD je u procesu stavljanja ove imovine pod svoju upravu.⁵⁰ U drugim oblastima, kao što je selo Svinjare/Svinjarë u regionu Mitrovicë/Mitrovica, pojedinci su sprejom ispisali svoja imena na napuštenoj imovini, pokazujući svoju nameru da nezakonito preuzmu ovu imovinu.

Ključne brige u oblasti ljudskih prava

Generalno, po međunarodnim standardima o ljudskim pravima i po domaćem zakonu, vlasti moraju preduzeti razumne mere da zaštite ili spreče dalje povrede prava raseljenih nosilaca imovinskih prava, uključujući tu oštećenje ili zauzeće njihove imovine.⁵¹ OMiK je ranije izrazio svoju zabrinutost zbog neadekvatne zaštite od nezakonitog zauzeća imovine na Kosovu, od koji su mnoge relevantne u ovom kontekstu.⁵² U osvit martovskog nasilja javile su se dve dodatne brige.

Međutim, neadekvatnost institucija i resursa, i nejasnoće u zakonu znače da kosovske institucije možda neće moći da osiguraju efikasnu zaštitu imovine i pratećih prava niti otkloniti ovakve povrede.⁵³ Na primer, nedostatak političke volje i resursa da se sprovede zakon normalno dovodi do toga da se nezakonita zauzeća i dalje dešavaju i potencijalno umnožavaju.⁵⁴

Posebna briga za OMiK je što nejasne i suprotstavljene kompetencije nad ovim slučajevima mogu da dovedu do povreda imovinskih i drugih srodnih prava.

Uloga HPD i sudova

Pre martovskog nasilja, postojala je konfuzija u vezi kompetencija Komisije za stambeno-imovinske zahteve (HPCC) u pogledu nezakonitih zauzeća napuštene stambene imovine.⁵⁵ Posle martovskog nasilja stvorena je još veća zbrka. Direktorata za stambeno-imovinska pitanja (HPD) može da stavi ovu ponovo napuštenu imovinu pod svoju upravu.⁵⁶ Ovakve mere HPD mogle bi da budu efikasne da se zaštiti imovina i tako spreče dalje povrede prava

⁴⁹ Ovakvo ponovno zauzeće odnosi se na stambenu imovinu koja je vraćena njihovim zakonitim vlasnicima, koji su je naknadno napustili tokom nasilja od 17-19. marta, i tako su opet ostavili svoju imovinu da bude ponovo nezakonito zauzeta.

⁵⁰ OMiK istražuje dva druga slučaja mogućeg nezakonitog zauzeća u opštini Lipjan/Lipljan.

⁵¹ Vidi Princip 21, Vodećih principa UN o internom raseljenju. Vidi isto tako precedentno pravo u vezi prava na efikasni pravni lek (čl. 13. ECHR) i na imovinska prava, npr. Airey protiv Irske, 6289-73, 10 septembar 1979. stav 32, Blentic protiv R.S. CH-96-17, 5. novembar 1997., stav 26-32; Mantovic protiv R.S. CH-96-1, 11 juli 1997., stav 56. Vidi, između ostalog, takođe član 2 Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima, za zakon koji je specifičan za Kosovo, vidi stav 11(j), RSB UN 1244; Član 2 UNMIK Uredbe 1999-1 o ovlašćenjima Privremene uprave na Kosovu, i poglavlja 2 i 3.2 UNMIK Uredbe 2001 o Ustavnom okviru za Privremene insitucije samouprave.

⁵² Vidi prethodna izdanja OMiK, koja se pominju u fusnotama.

⁵³ Vidi OEBS reference gore u fusnoti **Error! Bookmark not defined.**

⁵⁴ Ovo bi bio mogao da bude slučaj, na primer, u vezi sa nezakonitim zauzećem poljoprivrednog i građevinskog zemljišta.

⁵⁵ Posebno, konfuzija ili nejasnoće su postojale u vezi s tim kome treba da se obrate potencijalni podnosioci HPCC zahteva, ako su podneli svoj zahtev HPCC posle 1. jula 2003., kada je rok za podnošenje ovih zahteva istekao. Vidi Odeljenje za ljudska prava i vladavinu prava, nedeljni izveštaj, 26. maj – 1. jun 2003. za detaljniju raspravu o tome.

⁵⁶ Vidi član 1.1, UNMIK Uredbe 1999/23, i član 12, UNMIK Uredbe 2000/60 o stambeno-imovinskim zahtevima i Poslovnik i način dokazivanja Direktorata za stambeno-imovinska pitanja i Komisije za stambeno-imovinske zahteve, 31. oktobar 2000.

raseljenih lica. Međutim, aktivnosti HPD mogu da prouzrokuju izvesnu konfuziju za redovne sudove u pogledu njegove i nadležnosti HPCC za podnete zahteve, jer ove aktivnosti mogu da dovedu do toga da se kod sudova stvori utisak da HPCC ima nadležnost nad ovim slučajevima. Trenutno, HPCC nema nadležnost da rešava po zahtevima koji se odnose na ponovno nezakonito zauzeće imovine, osim ako nije postojao raniji zahtev za predmetnu imovinu. Redovni sudovi imaju nadležnost nad ovim zahtevima, jer se nezakonitim zauzećem i oštećenjem imovine povređuje i građansko i kirivično pravo.

1.2.3.2 UNMIK Policija i Kosovska policijska služba

UNMIK Policija i KPS takođe imaju kritičnu preventativnu i odbrambenu ulogu u zaštiti imovinskih i srodnih prava raseljenih lica. Oni imaju vlast da uhapsu prekršioce ili nezakonite zauzimače imovine, kao i da izvršavaju naloge za prinudno iseljenje kada je to potrebno. Međutim, prema informacijama koje je OMiK dobio, UNMIK Policija i KPS ne koriste u svakoj prilici svoju vlast da u potpunosti zaštite imovinska prava, već više generalno fokusiraju svoje aktivnosti vezane za imovinska pitanja na sprovođenje naloga suda-, HPD- ili HPCC.⁵⁷ Da bi se pomoglo policiji da zaštiti imovinska prava, OMiK predlaže da se obavi dodatna obuka (i daju relevantne političke smernice) UNMIK Policiji i KPS u pogledu njihovih kompetencija u slučaju povrede imovinskih prava, nezakonitog zauzeća i procedure posle prinudnog iseljenja.

4.3 Naknadne aktivnosti

OMiK će nastaviti da nadgleda, analizira, i daje savete u vezi dodele privremenog smeštaja, procesa obnove i rešavanja problema nezakonitog zauzeća koja su se desila posle martovskih događaja. On će se isto tako strateški više fokusirati na razotkrivanje kulture nekažnjivosti koja postoji u oblasti povreda imovinskih prava.

OMiK će se zalagati da kod javnosti proširi svest o posledicama nesigurnosti imovinskih prava, da pojača odgovornost nadležnih organa zbog aktivnih i pasivnih propusta na zaštiti imovinskih prava, da se efikasno sprovodi pravna zaštita imovinskih prava i da se ojača uloga zakona i institucija u oblasti imovinskih prava.

⁵⁷ Na primer, u opštini Pejë/Peć, nezakoniti zauzimač stana prekršio je nalog HPD i nezakonito je ponovo zauzeo imovinu. Na zahtev zakonitog vlasnika koji se vratio, nezakoniti zauzimač iseljen je iz prostorija. On, međutim, nije optužen za povredu imovinskih prava niti uhapšen. U drugim regionima, OMiK je dobio pritužbe da uprkos tome što su obavešteni kada se desilo nezakonito useljenje policija nije na to reagovala.

NEDISKRIMINACIJA

5.1. Uvod

Posle izbijanja nasilja protiv manjinskih zajednica u martovskim neredima, pristup ključnim službama (kao što su zdravstvena nega, obrazovanje, socijalna zaštita, komunalne službe) i institucijama za manjinske zajednice (naročito za IRL) postao je još ograničeniji zbog ograničene slobode kretanja. Štaviše, pokazalo se da su i javni službenici iz manjinskih zajednica teško dolazili na svoja radna mesta zbog raseljenja i/ili zbog većih bezbednosnih problema. Najzad, posle martovskih događaja, korišćenje svih zvaničnih jezika od strane javnih službenika i dodela sredstava iz opštinskog budžeta manjinskim zajednicama po sistemu pravične raspodele finansijskih sredstava⁵⁸ pokazalo se da ima još ključniji značaj za olakšavanje integracije manjinskih zajednica u javni život.

Posle martovskog nasilja, obezbeđenje ključnih usluga (kao što je obrazovanje, zdravstvena nega) za ugrožene manjinske zajednice vršeno je preko postojećih paralelnih struktura.⁵⁹ U tom smislu, izuzetno je značajno da i nadležni opštinski ali i centralni organi vlasti zadovolje potrebe ovih ranjivih grupa u skladu sa njihovim pozitivnim obavezama po važećem zakonu. Svaki drugačiji pristup mogao bi dovesti do jačanja postojećih ili do obrazovanja novih paralelnih struktura.

Sledeći primeri ne smatramo da su konačni već više ilustruju opšte izazove za ljudska prava koje je OMiK identifikovao u oblasti nediskriminacije posle martovskih događaja.

5.2 Problemi u oblasti ljudskih prava

5.2.1 Pristup osnovnom i srednjem obrazovanju za učenike iz manjinskih zajednica

OMiK je zabrinut zbog nedostatka pristupa obrazovanju za raseljene učenike iz manjinskih zajednica. Posle nedavnih događaja, nekoliko škola je spaljeno, oštećeno ili su ih zauzeli IRL⁶⁰ što sprečava ili otežava fizički pristup školama, naročito za one učenike manjinskih zajednica koji su raseljeni. Na primer, većina škola u regionu Prishtinë/Prištine mora da radi sa viškom od 15 (u Prishtinë/Prištini) do 300 (u Fushë Kosovë/Kosovu Polju) dodatnih učenika posle martovskih događaja. U opštini Fushë Kosovë/Kosovo Polje, 13 Roma učenika osnovne škole i oko 40 Roma koji pohađaju večernje časove a koji su išli u školu Sveti Sava

⁵⁸ Vidi član 4.4 do 4.8 UNMIK Uredbe 2003/41 o usvajanju Kosovskog konsolidovanog budžeta i odobravanju rashoda za period 1. januar 31. decembar 2004.g. i administrativno uputstvo 2004/01 o upravljanju opština fondom za pravičnu raspodelu sredstava.

⁵⁹ Vidi HR&RoL izveštaj o paralelnim strukturama na Kosovu, oktobar 2003.

⁶⁰ Škola u Šilovu/Shillovë koristi se kao privremeno sklonište za smeštaj IRL iz grada Gjilan/Gnjilana. Zbog toga, ovaj objekat ima ograničene mogućnosti da organizuje časove.

nemaju pristup školi u Uglar/Ugljaru.⁶¹ U regionu Mitrovice/Mitrovicë, posle uništenja sela Svinjare/Svinjarë, škole u severnom delu Mitrovice/Mitrovicë moraju da prime dodatni broj interno raseljenih učenika. U nekim slučajevima, ovo je stvorilo ogromnu potrebu za dodatnim prostorom i opremom.

Osim toga, raspoloživost školskog prevoza za IRL i ostale učenike iz manjinskih zajednica i nedostatak bezbednosne pratnje za ove učenike imaju jak uticaj na mogućnost ovih učenika da pohađaju školu.⁶² Na primer, u opštini Vushtrri/Vučitrn, pristup srednjem obrazovanju za učenike iz manjinskih zajednica još je problematičan zbog nedostatka pratnje za njihov prevoz do severnog dela Mitrovice/Mitrovicë, koji u nekim slučajevima još nije uspostavljen.

Pored toga, usled martovskih događaja, mnoge mešovite škole ostale su zatvorene. Na primer, u Viti/Vitini, do sada, opština, roditelji kosovski Srbi, nastavnici i director škole kosovski Srbin nisu mogli da postignu dogovor u vezi buduće mešovite škole u Mogili, koja je i dalje zatvorena. Kosovski Srbi ne žele da njihova deca još pohađaju mešovitu školu i zahtevaju da se ustanovi smenski sistem da bi se odvojila deca kosovskih Albanaca od dece kosovskih Srba. Još nije postignut dogovor po ovom pitanju.

5.2.2 Pristup manjinskih zajednica socijalnoj zaštiti

OMiK je zabrinut da nedostatak slobode kretanja utiče na mogućnost članova manjinske zajednice da pristupe osnovnim socijalnim službama, naročito kada se radi o pristupu sistemu socijalne zaštite. Ova situacija još više pojačava zabrinutost zbog mogućnosti Centra za socijalni rad (CSR) da posluje na terenu i da manjinskim zajednicama pruži socijalnu pomoć i zaštitu.⁶³ Isto tako čini se da su UNMIK lokalni službenici za zajednice (LCO) posle ovih događaja počeli da igraju ključnu ulogu u raspodeli sredstava manjinskim zajednicama iz fonda socijalne pomoći. Ovakva situacija predstavlja smetnju u smislu održivosti napred navedenog procesa.

5.2.3 Pristup zdravstvenoj nezi za IRL i manjinske zajednice koje su ostale u mestima koja su bila ugrožena martovskim događajima

OMiK je zabrinut što su martovski događaji znatno pogoršali pristup članova manjinskih zajednica zdravstvenoj nezi. Ovaj problem je još urgentiji kada se radi o sekundarnoj zdravstvenoj nezi. Pristup zdravstvenoj nezi onemogućen je ili zbog nedostatka bezbednog prevoza do postojećih zdravstvenih ustanova ili zbog toga što su te ustanove spaljene⁶⁴ ili

⁶¹ ⁶¹ U opštini Kosovo polje, oko 40 romskih učenika, koji su pohađali vanrede časove u školi Sveti Sava, nemaju pristup školi u Ugljaru zbog nedostatka prostora. Zbog toga će se ovi časovi verovatno organizovati u školi u Kuzminu.

Međutim, učenici kosovski Srbi koji su išli u školu Sveti Sava sada pohađaju školu u Uglar/Ugljaru.

⁶² U gradu Lipjan/Lipljanu pre nasilja iz marta meseca učenici kosovski Srbi koji su živeli na jugu Lipjan/Lipljana obično su išli u školu kroz dvorišta kosovskih Srba. Međutim, ove kuće su spaljene i učenici smatraju da u ovo vreme više nemaju bezbedan prolaz. Postoji statički kontrolni punkt izvan osnovne škole, ali nije organizovana pratnja za učenike koji još imaju problema na putu do škole.

⁶³ U opštini Viti/Vitina, postoji samo jedna kancelarija CSR koja se nalazi u gradu Viti/Vitina. Zbog ograničene slobode kretanja, pristup ovom CSR jako je ograničen za kosovske Srbe, Rome i kosovske Hrvate koji žive u drugim krajevima opštine Viti/Vitina, naročito posle martovskih događaja. Situacija je slična i u potkancelariji CSR u Gornjem Kusc/Kuscë i Epërm (opština Gjilan/Gnjilane). Potkancelarija delimično funkcioniše, ali zbog ograničene slobode kretanja trenutno do nje ne mogu da dođu članovi manjinskih zajednica koji žive u drugim selima opštine. Opštine Mitrovica/Mitrovicë (severni deo) i Zvečan/Zvečan prihvatile su veliki broj IRL. Zato se moraju rešiti potrebe dodatnog broja IRL u pogledu pružanja socijalne pomoći i zaštite.

⁶⁴ Na primer, pošto je bolnica u Fushë Kosovë/Kosovu Polju spaljena tokom martovskih događaja, kosovski Srbi i Romi u regionu Prishtinë/Prištine imaju ograničene opcije za ukazivanje sekundarne zdravstvene nege. Jedine ustanove koje pružaju sekundarnu zdravstvenu negu su u Graçanicë/Gračanici, Lapljem Selu/ Llapje Sellë, i severnoj Mitrovicë/Mitrovici.

teško oštećene. Na primer, u opštinama Gjilan/Gnjilane i Viti/Vitina, manjinske zajednice mogu da koriste samo ambulante koje se nalaze u enklavama kosovskih Srba. Romska zajednica u Gjilan/Gnjilanu ne oseća se ugodno da koristi bolnicu u Gjilan/Gnjilanu i više voli da putuje u Šilovo/Shillovë da tamo traži medicinske usluge. Nije obezbeđen prevoz do ambulanti koje se nalaze u enklavama kosovskih Srba i kada se radi o hitnim slučajevima nema alternativnog sistema pružanja pomoći.

5.2.4 Pristup manjinskih zajednica radnim mestima

OMiK je zabrinut što se članovi manjinskih zajednica koji su upošljeni u kosovskoj javnoj administraciji u nekoliko opština još nisu vratili na posao posle martovskih događaja.⁶⁵ Na primer, kosovski Srbi iz Fushë Kosovë/Kosova Polja i Obiliq/Obilića koji su radili u opštinskoj zgradi još se nisu vratili na posao. U Gjilan/Gnjilanu, većina javnih službenika kosovskih Srba još ne ide na posao u zgradi koja se nalazi u gradu zbog bezbednosnih problema. Nije uspostavljena jasna politika u pogledu posledica zbog nedolaska službenika kosovskih Srba na posao u smislu njihovih ugovora o radu.

OMiK je isto tako zabrinut što zbog sadašnjeg raseljenja službenika CSR, pripadnika manjinskih zajednica, i teškoća sa kojima se suočavaju da bi došli na radno mesto, znatno su umanjene njihove mogućnosti da pruže usluge članovima manjinskih zajednica.⁶⁶

5.2.5 Pristup manjinskih zajednica javnim službama

OMiK je zabrinut zbog pristupa IRL javnim službama (kao što su elektrodistribucija, vodovod, plin, itd.). Prema informacijama koje su do sada prikupljene, čini se da postoje zabune oko uloge opština da ovakve usluge obezbede i za IRL ili za ranija IRL koji se vraćaju u njihova mesta.⁶⁷ Opštine moraju da preuzmu svoje odgovornosti⁶⁸ da bi osigurale da IRL imaju pristup javnim uslugama i da poštuju njihovo pravo na adekvatni standard života.

5.2.6 Neusaglašenost centralnih i opštinskih organa sa standardima o korišćenju zvaničnih jezika

Pitanje upotrebe sopstvenog jezika u javnosti i dalje predstavlja znatnu smetnju za mogućnost manjina da uspešno pristupe ključnim uslugama. Ovo pitanje rešavala je posebna Radna grupa⁶⁹ za "usaglašavanje jezičkih standarda" koja je nedavno sastavila konačni izveštaj sa zaključcima i preporukama.

⁶⁵ U slučajevima u kojima su Opštinske mesne kancelarije (MCO) bile već odvojene od opštinske zgrade one su nastavile da rade (uz neke izuzetke gde su upošljenici bili raseljeni u druga mesta). Na primer: svi kosovski Srbi koji su upošljeni u Prishtinë/Prištini rade u Gračanici/Gračanicë; Kosovski Srbi članovi osoblja MCO u Lipjan/Lipljanu bili su smešteni u dve zasebne zgrade (jedna u gradu, a prateća kancelarija u Donjoj Gušterici/ Gushterica e Ultë), gde su nastavili sa radom.

⁶⁶ Na primer, u opštini Gjilan/Gnjilane, potkancelarija CSR koja je određena da radi za manjinske zajednice u Gornjem Kuscu/Kuscë i Epërm otvorena je, ali ne funkcioniše u potpunosti zbog nedostatka bezbednog transporta za kosovske Srbe koji tamo rade.

⁶⁷ Na primer, u Obiliq/Obiliću IRL trenutno žive u kontejnerima. Međunarodna nevladina organizacija GOAL složila se da pomogne da se adaptiraju kontejneri i da ih učini pogodnijim za život (tj. ugradnjom prozora). Organizacija nije dala nikakva obećanja da će obezbediti sredstva za komunalije. Međutim, drugi potpredsednik opštine Obiliq/Obilić izjavio je da veruje da će GOAL obezbediti ova sredstva. Kosovski Srbi, koji su raseljeni iz Belog Polja u regionu Pejë/Peći, mogli su da se vrate u obnovljene kuće 22. aprila ali KFOR i dalje obezbeđuje struju i vodu.

⁶⁸ Vidi član 3.1 UNMIK Uredbe 2000/45 o samoupravi opština na Kosovu.

⁶⁹ Pod rukovodstvom Službe za opšte poslove (Stub II- Civilna administracija), Radna grupa se sastojala od predstavnika iz kabineta premijera, Ministarstva javnih službi, OMiK-a, Službe za povratak i zajednice (ORC), UNMIK Regionalnih i opštinskih uprava i direktorata.

5.2.7 Pravična raspodela pomoći manjinskim zajednicama iz Opštinskog fonda za pravičnu raspodelu finansijske pomoći

OMiK je istakao da je posle martovskih događaja opštinska praksa u raspodeli pomoći manjinskim zajednicama i pravične raspodele finansijske pomoći postala još kritičnija. Izuzetno je značajno da manjinske zajednice imaju aktivnu ulogu u ovom procesu.

Štaviše, čini se da su neki opštinski službenici za zajednice (MCO) počeli da zahtevaju da imaju poseban UNMIK budžet, koji je odvojen od opštinskog. Nije još preduzet nikakav politički potez u pogledu MCO zahteva za razdvajanje budžeta.⁷⁰

5.3 Akcije koje su preduzeli UNMIK/PIS da reše probleme

5.3.1 Pristup radnim mestima za manjinske zajednice

Komunikacije između opštinskih organa i kosovskih Srba upošljenih u javnim službama uglavnom se obavljaju preko predstavnika UNMIK-a u većini opština u regionu Prishtinë/Prištine koje su bile pogođene martovskim događajima.

Od sredine marta, LCO su imali proaktivnu ulogu⁷¹ u nastojanju da olakšaju dijalog između opštinskih organa i privremeno raseljenih obrazovnih radnika kosovskih Srba.

U opštini Gjilan/Gnjilane opštinska administracija trenutno razmatra pitanje prevoza nastavnika iz manjinskih zajednica do njihovih radnih mesta gde je UNMIK organizovao dijalog.

Isto tako, u Gjilan/Gnjilanu, UNMIK je nastojao da organizuje proces povratka javnih službenika kosovskih Srba koji rade u opštini. Međutim, ni opštinska administracija ni službenici kosovski Srbi nisu preduzeli konkretne korake da reše ovu situaciju.

5.3.2 Neusaglašenost centralnih i opštinskih organa sa standardima o upotrebi zvaničnih jezika

Nisu utvrđeni nikakvi pokušaji da se poboljša situacija u ovoj oblasti od martovskih događaja. Međutim, mora se naglasiti da je napred navedena Radna grupa donela zaključke i preporuke u kojima ističe potrebu da se energično rešava ovo pitanje. Radna grupa je takođe preporučila da Ministarstvo za javne službe formuliše Administrativnu direktivu o upotrebi jezika i o trenutnom obrazovanju fonda⁷² za pružanje potrebnih jezičkih usluga.

⁷⁰ Kao primer, MCO iz Fushë Kosovë/Kosova Polja je napisala zvaničan zahtev Službi za opšte poslove u kome se zahteva da MCO dobije zaseban kancelarijski prostor i da počne da se finansira iz zasebnog budžeta. Štaviše, šefovi MCO u opštinama Lipjan/Lipljan i Obiliq/Obilić izjavili su da njihove službe moraju da imaju posebne budžete.

⁷¹ Pomoćnik u LCO u Fushë Kosovë/Kosovu Polju pozvao je UNHCR, ORC, i OMiK da posete tri direktora škola (koji sada svi rade izvan iste zgrade u Ugljaru/ Uglar) i bivšeg zamenika direktora za obrazovanje u opštini. Međutim, niko nije bio prisutan iz opštine, niti iz MCO, niti iz Ministarstva obrazovanja. Slično tome, LCO iz Lipjan/Lipljana išao je u razne škole u opštini da bi ih posetio i ponudio podršku osoblju.

⁷² Troškovi za jezičke usluge biće pokriveni iz viška Kosovskog konsolidovanog budžeta (KCB) iz 2003., a u kasnijoj fazi oni bi postali integralni deo troškova KCB.

5.4 Naknadne aktivnosti

OMiK će nastaviti da nadgleda sve napred navedene izazove u oblasti ljudskih prava istovremeno dajući savete i konkretne preporuke nadležnim UNMIK/PIS organima vlasti.

Ključni značaj u razgovorima tokom ovog procesa, naročito na opštinskom nivou, imaće ispunjenje obaveza koje se preduzeli nadležni organi.

OMiK će isto tako pratiti predstojeće razvoje u zakonodavnom procesu donošenja Zakona protiv diskriminacije.⁷³ Njegovo proglašenje biće od ključne važnosti za obezbeđenje pravnih lekova za potencijalne povrede osnovnih prava u napred navedenim oblastima.

⁷³ Zakon protiv diskriminacije, koji je Skupština Kosova usvojila 19. februara 2004. Zakon još nije proglašen. Tokom svog nastanka ovaj zakon je za svoj model imao Omnibus zakon protiv diskriminacije, koji je sačinio OMiK i podneo PIS na razmatranje septembra 2002. OMiK se energično zalagao za proglašenje ovakvog zakona još od početka 2002.g. i tokom njegove izrade stalno je pružao pravne savete PIS.